

BROEDERS VAN LIEFDE HOUDEN VAST AAN VISIE OP EUTHANASIE

De voorzitter van de Broeders van Liefde in België, Raf De Rycke, zou niets liever doen dan de visietekst over euthanasie bij psychisch lijden uitleggen in het Vaticaan. Rome blijft voorlopig onwrikbaar. ‘Wij vragen geen goedkeuring, wel begrip.’

‘Niet meer katholiek? What’s in a word?’

VEERLE BEEL
INE RENSON

Standvastig en onverstoort: dat is de indruk die Raf De Rycke (70) wekt. Al sinds het dispuut tussen de Belgische groep Broeders van Liefde en Rome uitlekte in de media. Het conflict sleept nu al een paar maanden aan. De Belgische Broeders zetten de deur op een kier voor euthanasie bij psychisch lijden. ‘We gaan het zo zorgvuldig doen dat euthanasie de uitzondering zal blijven’, zegt De Rycke. Rome wil daar toch nog een stokje voor steken. Een eerste poging tot bemiddeling raakte zelfs niet uit de startblokken.

Aan Belgische kant wordt er gezocht naar een nieuwe opening, maar fundamenteel zal er op de visietekst niet worden toegegeven. De Rycke: ‘We zijn ervan overtuigd dat we een goede tekst hebben, met een christelijke dimensie. We zien niet meteen relevante argumenten om het geweer van schouder te veranderen.’

Euthanasie was lang niet mogelijk in de zorginstellingen van de Broeders van Liefde. Vanwaar de kentering?

‘We doen dit vanuit onze bekommernis om zo goed mogelijke psychiatrische zorg te verlenen. Aandacht voor de vraag naar euthanasie maakt daar deel van uit. Als we het been stijf zouden houden, als patiënten weten dat ze met die vraag niet bij ons terecht kunnen, gaan ze misschien andere wegen zoeken. En dan kun je de vraag stellen: zijn dat wel goede wegen? Zelfdoding is heel traumatisch voor de patiënt en zijn omgeving. Vergeet niet dat zelfdoding een reëel probleem is: per dag stappen drie Vlamingen uit het leven.’

Kan een euthanasiebeleid dat voorkomen?

‘Ook de congregatie in België schaart zich achter deze tekst. Dit is al lang geen verhaal meer van gelovigen versus vrijzinnigen’

‘Ik wil mij daar voorzichtig over uitdrukken, maar wij hebben inderdaad het vermoeden dat sommige mensen voor zelfdoding hebben gekozen omdat er geen

mogelijkheid tot euthanasie was. We willen met deze visietekst de bespreekbaarheid verhogen, en hopen dat er minder voor euthanasie gekozen wordt.'

Dat klinkt paradoxaal.

'Ja, dat kun je zo noemen. Maar het is onze kernopdracht als hulpverleners om altijd ten volle voor het leven te gaan. Daarom bewandelen we een dubbel traject, waarbij de vraag naar euthanasie ernstig wordt genomen, en tegelijk gaan we samen met de patiënt en diens familie of andere naasten op zoek naar nieuw levensperspectief. Elke sprankeltje hoop willen we benutten. Ook wie uitbehandeld is, kan nog een zinvol leven leiden. Dat alles is uitgeschreven in onze visietekst, die inhoudelijke en vormelijke zorgvuldigheidsvereisten opsomt. We komen daarmee tegemoet aan een vraag van onze basis, want zij wordt met concrete euthanasievragen geconfronteerd. Euthanasie bij psychisch lijden blijft toch veel complexer dan bij fysiek lijden. De basis was op zoek naar houvast.'

Hoeveel vragen naar euthanasie worden er in uw psychiatrische voorzieningen gesteld?

'Gemiddeld een twaalfstal op jaarbasis. Daarvan werden er tot nu toe gemiddeld twee uitgevoerd, buiten de instelling.'

Leif-artsen hebben al vaker aangeklaagd dat er soms gezeuld wordt met mensen die euthanasie willen, omdat het niet kan in de voorziening. Vanaf nu dus wel?



Raf De Rycke. fdb

‘We zijn tot het inzicht gekomen dat de locatie ondergeschikt is aan de visie. Als je overtuigd bent van de visie, kun je aan het eind van het hele proces niet zeggen: ja het mag, maar het mag niet hier. De praktijk moet nog uitwijzen hoe dat in zijn werk zal gaan. De plaats van overlijden zal altijd bepaald worden in overleg met de arts en de patiënt. Aangezien de helft van alle overlijdens door euthanasie bij mensen thuis plaatsvindt, neem ik aan dat ook psychiatrische patiënten er vaak voor zullen kiezen om thuis te sterven. Evengoed zijn er mensen die geen thuis meer hebben. Hen nog eens verhuizen naar een omgeving die ze niet kennen, kan traumatiserend zijn. Het blijft een gevoelig punt. We willen het zeker niet onmogelijk maken, maar we moeten erover waken dat het geen traumatiserend effect heeft op medepatiënten.’

U zegt dat dit leeft aan de basis, en tegelijk komt er ook kritiek uit diezelfde hoek. Kritiek komt een beetje van overal. Had u dat verwacht?

‘Toch wel. Praat met honderd mensen over een ethische kwestie en je zult nooit unanimiteit bereiken. Ethiek is altijd een afweging van waarden en bijgevolg is het ook altijd casuïstiek: wat is er goed in dit geval? Als je streeft naar unanimiteit, kun je nooit een beslissing nemen. Wat niet wil zeggen dat onze tekst in een ivoren toren is geschreven. We zijn niet over een nacht ijs gegaan. We hebben lang en met veel mensen binnen en buiten onze organisatie overlegd. We wilden een zo breed mogelijk draagvlak vinden, bij de artsen, de directies, de patiëntenverenigingen, de koepelorganisaties. Sommige mensen, ook in onze raad van bestuur, denken er persoonlijk misschien anders over, maar zij gaan akkoord met de consensus en zijn bereid de tekst te verdedigen. Ik wil hier nog eens benadrukken dat ook de congregatie in België zich achter deze tekst schaart. Dit is al lang geen verhaal meer van gelovigen versus vrijzinnigen. We hebben de jongste weken gemengde reacties gekregen, maar toch overwegend positieve, ook uit gelovige hoek.’

Is er ook overleg geweest met de generaal-overste van de Broeders wereldwijd, René Stockman?

‘Er is structureel overleg geweest en we voelden tijdens die gesprekken aan dat het niet evident was. Uiteindelijk is er de pijnlijke vaststelling dat we absoluut geen goedkeuring krijgen.’

Denkt u dat een compromis nog mogelijk is?

‘Onze visietekst is geen collectieve arbeidsovereenkomst, waarover je kunt onderhandelen’

‘Ik vind dat niet het gepaste woord. Bij een compromis geeft de ene partij wat toe en de andere vervolgens ook, om tenslotte ergens in het midden uit te komen. Onze visietekst is geen collectieve arbeidsovereenkomst, waarover je kunt onderhandelen. Het is geen juridische maar een ethische tekst. Dat vraagt toch om een heel andere aanpak.’

Waar hoopt u wel op?

‘Op een *modus vivendi*, waarin de twee overtuigingen naast elkaar kunnen bestaan met respect voor elkaar. Wij vragen geen expliciete goedkeuring. Wel begrip voor onze context.’

Uit het laatste bericht van Rome leiden we af dat u daar niet te veel op moet rekenen. Er staat letterlijk: van een *modus vivendi* kan geen sprake zijn.

‘Dat heb ik ook gelezen. Ze zijn zeer absoluut. Rome kan in feite niet anders dan streng in de leer blijven. Omdat zij ook spreken voor andere landen en andere continenten, waar euthanasie onbespreekbaar is en de bescherming van het leven absoluut blijft. Toch is het in de wereldwijde kerkgemeenschap niet zo uitzonderlijk dat bepaalde leerstellige punten verschillend geïnterpreteerd en toegepast worden naargelang van de context. Bijvoorbeeld over geboortebeperving en homohuwelijk kan een lokale geloofsgemeenschap een andere attitude aannemen. Daar hoop ik in ons geval ook op.’

Denkt u dat broeder Stockman het geschil al heeft aangekaart in het Vaticaan?

‘We gaan niet zeggen: kom nu maar allemaal bij ons voor euthanasie. Zo werkt het ook niet’

‘Dat is wat hij heeft gezegd, maar tot op heden hebben wij geen enkele formele uitnodiging gekregen om onze visie te gaan toelichten. Wij vragen niet liever. Als deze zaak zwart-wit wordt voorgesteld, is de weerstand altijd groter. Ik heb onze tekst al meermaals uitgelegd aan mensen die eerst zeer kritisch waren, maar die dan zeggen dat ze hem heel goed vinden en er volledig achterstaan. Lees er ook de verklaring van de Belgische bisschoppen op na: zij keuren onze tekst niet af. Zij zeggen niet expliciet dat euthanasie kan, maar ze schrijven dat ze veel waardering hebben voor ons werk.’

Broeder Stockman en Rome lijken het hard te spelen. Straks verliest u misschien het recht om uw organisatie katholiek te noemen.

‘*What’s in a word?* We blijven in elk geval christelijk, wat er ook gebeurt. We zijn niet van plan om onze identiteit op te geven.’

Zegt u nu: met Rome als het kan, zonder Rome als het moet?

‘Ik blijf natuurlijk hopen dat het zover niet hoeft te komen. Geschillen moet je oplossen met diplomatie. Het toeval wil dat ik beroepsmatig twee mogelijkheden had: ik kon in de diplomatie stappen, of in het onderwijs en de zorg van de Broeders van Liefde. Ik ben nog altijd voorstander van de dialoog.’

Kan Rome de organisatie in België bestraffen? Kunnen ze u droogleggen?

‘Nee, want we worden erkend door de Vlaamse overheid. Er kan absoluut geen sprake van zijn dat Rome onze erkenning afpakt, laat staan onze middelen. Ook die komen van de overheid en ook wel van de patiënten en de artsen. De gebouwen en het vermogen van de Belgische organisatie zijn ondergebracht in een burgerrechtelijke vzw-structuur. Wij zijn niet financieel afhankelijk van de congregatie of van Rome.’

Hangt de Broeders in België een uitsluiting boven het hoofd?

‘Dat is niet onmogelijk, maar het zou een lange procedure vergen in het canonieke recht. Stel, in het worstcasescenario, dat men het zover wil drijven: welk precedent creëert men dan ten aanzien van andere organisaties en zorgvoorzieningen die onze tekst al avant la lettre toepassen en zich ook katholiek noemen? Een psychiater van de KU Leuven vertelde onlangs op een studiedag dat zij dat al vijf jaar doen, zonder heisa.’

U kent de generaal-overste heel goed. U werkte vroeger met hem samen. Heeft u hem al eens gebeld, om het uit te praten?

‘Hij is ook een oud-leerling van mij. Ik heb hem in de klas gehad toen ik leraar economie was in Zelzate. Ik ken hem heel goed, ja. Maar we hebben om overleg gevraagd en hebben geen antwoord gekregen.’

Toch vreemd om zo te clashen op het publieke toneel, met iemand die u zo goed kent.

‘Het is bijzonder jammer. In feite wilden wij dit niet in de openbaarheid gooien. We moeten nu heel veel tijd, energie en aandacht besteden aan de controverse zelf, terwijl we het liever over de inhoud zouden hebben. Het gaat hier over leven en dood en over de kwaliteit van leven en de kwaliteit van de psychiatrische zorg. Dat is een belangrijk debat!’

Goed dan: bent u niet bang voor het hellend vlak, nu u de deur heeft opengezet voor euthanasie?

‘Dat is de meest gestelde vraag en inderdaad ook het grootste punt van kritiek. Ik denk dat we juist een dam opwerpen tegen het hellend vlak, omdat we er zo zorgvuldig mee om willen gaan. Sommigen vrezen zelfs dat we mensen gaan afschrikken omdat we zo streng zijn. Dat is niet onze bedoeling. We willen het wel goed doen. We gaan niet zeggen: kom nu maar allemaal bij ons voor euthanasie. Zo werkt het ook niet.’

U zei in het begin dat u deze stap zet omdat uw organisatie wil vermijden dat mensen ‘andere wegen’ zoeken. Vindt u dat euthanasie elders soms te gemakkelijk gebeurt?

‘Dat is algemeen geweten. Er zijn zeker plaatsen waar het heel snel kan. Wij hebben ook het gevoel dat sommige mensen van bij ons in die richting vertrokken zijn, maar harde bewijzen daarvoor heb ik niet. Ik kan dus ook geen namen noemen.’

De zorgvuldigheidsvoorwaarden in uw tekst zijn strenger dan wettelijk verplicht is. Vindt u de euthanasiewet te laks?

‘De wet verbiedt ons niet om strenger te zijn dan de minimumvoorwaarden die hij zelf oplegt. Toch vinden wij de wet inderdaad wat te soepel, althans voor euthanasie bij psychisch lijden. Een maand bedenktijd is veel te kort. En waarom niet vragen dat drie artsen eensgezind oordelen? Nu moeten er enkel drie geraadpleegd worden. Bij ons is een consensus wel noodzakelijk. Het is een belangrijke zorgvuldigheidsvoorwaarde. Ook zijn wij voorstander een toetsing vooraf. Wat kun je achteraf nog evalueren? Enkel wat formaliteiten, op papier ...’

Er zijn ook mensen die zeggen dat je als psychiatrisch patiënt best om euthanasie vraagt, als je volop aandacht en goede zorg wilt krijgen. Het klinkt wrang, maar dan wordt er pas echt tijd voor je gemaakt.

‘Ik denk dat daar een grond van waarheid in schuilt. Daarmee geeft men aan dat er niet voor iedere patiënt zo’n goede zorg is, omdat het ontbreekt aan middelen voor de geestelijke gezondheidszorg. De acht bevoegde ministers doen hun best, maar uiteindelijk gaat er maar zes procent van het gezondheidsbudget naar de geestelijke gezondheidszorg. De noden zijn veel hoger. Eén op de vier Belgen kampt met een psychisch probleem, Eén op de tien grijpt naar antidepressiva, het aantal gedrags- en emotionele problemen bij jongeren is enorm gestegen, enzovoort. Er gaat veel te weinig aandacht naar de sector.’

Heeft u zelf mensen gekend die, vanwege diep psychiatrisch lijden, om euthanasie vroegen?

‘Neen. Ik heb wel ervaren dat psychisch lijden heel zwaar kan zijn, zelfs zwaarder dan fysiek lijden, dat men makkelijker onder controle kan krijgen. In een simulatietest heb ik ondervonden hoe ingrijpend een psychose kan zijn: stemmen die je voortdurend zeggen wat je moet doen en waar je niet aan kunt ontsnappen. Dat heeft op mij een heel sterke indruk gelaten. Ik vind dat iedereen dat eens zou moeten doen. Ik kan me daardoor beter inleven in patiënten die vanwege zo’n diep lijden om euthanasie vragen.’

Deze zomer is uw zoon Bernard na een lange ziekte overleden. Dat gebeurde ongeveer tegelijkertijd met de clash met Rome: vast niet makkelijk voor u.

‘Het zijn zaken die je moet onderscheiden, maar niet kunt scheiden van elkaar. Zowel in de organisatie als thuis zat ik voortdurend aan beide te denken. Het was een slopende tijd. Maar die persoonlijke ervaring heeft me ook gesterkt om onze tekst te blijven verdedigen.’

Hoezo?

‘Euthanasie was bij Bernard nooit aan de orde. Maar we werden wel geconfronteerd met andere levenseindevragen, zoals hoe lang nog doorgaan met medicatie?’

‘Ik heb ervaren dat er een groot verschil is tussen de theorie en de praktijk. Je kan mooie teksten uitschrijven, en die zijn ook nodig. In werkelijkheid moet je soms heel snel overleggen en beslissen. Door te luisteren naar elkaar ga je weer nieuwe afwegingen maken. Je ervaart in het leven een complexiteit die je niet altijd terugvindt in de tekst. Er moet ruimte blijven voor interpretatie ...’